

Tips på åtgärder vid en ekologisk efterbehandling

Nedan följer några konkreta tips på åtgärder som kan ingå i en ekologisk efterbehandling och därmed gynna den biologiska mångfalden. Vilka åtgärder som kan genomföras måste dock bedömas från fall till fall.

- Plantera inte igen slänterna med tall!
- Om det är lämpligt skapa vattensamlingar! Bästa utformning är flacka och grunda strandzoner med en djuphåla i mitten.
- Matjord bör inte tillföras på slänterna utan endast användas för att öka blomrikedomen på enstaka platser.
- Gynna insekter! Träd som är gamla, döda och skadade samt träd med håligheter gynnar djurlivet och bör därför sparas. Även död ved i form av stubbar eller ris bör sparas eller läggas i solexponerade lägen.
- Spara blommande växter! Växter rika på pollen och nektar bör alltid sparas alternativt sås in. Så i första hand in växter som förekommer naturligt i området, men avstå från att så in gräs och högväxande örter.
- Spara sälgen! Sälgen och andra videarter blommar tidigt på våren och är en viktig pollenkälla för de bin, blomflugor och fjärilar som vaknar tidigt på våren.

Backtimjan är ett krypande, aromatiskt doftande ris som ofta bildar stora mattor. Den växer på torr och öppen, sandig eller grusig mark.

Har du frågor eller funderingar, kontakta täkthandläggaren på Länsstyrelsen
Länsstyrelsen i Örebro län
701 86 Örebro
Besöksadress: Storgatan 22, Telefon: 019-19 30 00
ww.lansstyrelsen.se/orebro

- Plana inte ut syd-, öst- eller västvända slänter. Spara eller skapa gärna några branta skärningar åt backsvalorna.
- Eftersträva en mosaikartad täktbotten! Lämna gärna kvar sand/grushögar på täktbotten som läggs i väst/ostlig riktning.
- Solen värmer! För många insekter är den varma och solexponerade sanden livsviktig. I framför allt sydslänter bör sanden lämnas bar. Plantera inte in några träd som inom några år riskerar att beskugga sanden.
- Motverka fallolyckor, terrängkörning med motorfordon samt dumpning av avfall genom att anlägga hinder vid kvarvarande höga branter samt gamla in- och utfarter. Detta kan exempelvis göras med hjälp av en vall, stenblock eller andra avvikelser i terrängen som förvarnar om en eventuell brant.
- Stör sanden! För att bevara naturvärdena krävs oftast någon form av regelbunden störning som förhindrar igenväxning. Det kan exempelvis ske genom cykling, vandring och ridning. Ett annat alternativ är att teckna naturvårdsavtal där markägaren sköter marken så att naturvärdena gynnas.

Samtliga illustrationer: Jonas Lundin

Naturgrustäcker

Att tänka på vid efterbehandling

Naturgrustäcker kan upplevas som ett fullt inslag i landskapsbilden. Vad många inte känner till är att dessa extremt störda och "fula" miljöer ger livsutrymme åt en lång rad sällsynta växter och djur som är beroende av öppen sand.

Länsstyrelsen vill visa att det i samband med en efterbehandling av en naturgrustäckt går att hjälpa hotade växter och djur utan att behöva göra avkall på vare sig människors hälsa eller miljön.

Sällsynta arter i karg miljö

Listan på arter som är knutna till öppna och solvarma grus- och sandmiljöer kan göras lång. En viktig förutsättning är förekomsten av blottad sand och blommande örter, en kombination som blir allt ovanligare i det svenska landskapet. Bevarandet av sandmiljöer som präglats av kraftig störning, såsom grusgropar, betesmarker och vägsärningar, blir allt viktigare i kampen mot arters försvinnande.

En del växter och mossor är konkurrenssvaga i sin tävlan om livsutrymme.

De riskerar att trängas undan och försvinna då täta gräsvålar breder ut sig över sandblottorna. De konkurrenssvaga arterna kan bara överleva om sanden utsätts för regelbunden störning.

Livsavgörande för vilda bin, blomflugor, fjärilar med flera är sandmarkernas utbud av pollen- och nektargivande växter. Flera av de för insekterna mest intressanta växterna hör dessutom till dem som klarar sig allra sämst i kampen mot annan växtlighet.

Det naturliga förloppet i en sandmarks igenväxning är att störst blomsterrikedom förekommer direkt efter att en täktverksamhet har upphört. Därefter sker ett kontinuerligt avtagande under kommande år. För att inte sandmarkerna ska övergå i ett hav av högväxande gräs eller skymmas av buskar och träd krävs ofta någon form av återkommande skötsel för att hålla sandblottorna öppna. Det är dock inte alla träd som är till nackdel. Exempelvis är det viktigt att försöka främja sälgen och andra videarter eftersom de under en tid på våren utgör de enskilt viktigaste pollenkällorna för många insekter.

Olika miljöer gynnar olika arter

Vissa insekter är beroende av varma livsmiljöer. För dem är solbelysta sandblottor, särskilt i sydliga lägen, värdefulla att bevaka. Många steklar och skalbaggar kräver dessutom öppna sandblottor för att kunna gräva bohålor i sanden.

I sandmarker gynnar mer eller mindre permanenta vattensamlingar både växter och djur. Grundade vattensamlingar som är solbelysta och fiskfria är ett Eldorado för lekande grodor och salamandrar. En omgärdande bård av våtmarksvegetation uppskattas dessutom av många insekter. Till dessa miljöer lockas även fåglar som tar för sig av det överflöd av mat som ges.

Varför krävs efterbehandling?

Juvelöparen är en färggrann jordlöpare som huvudsakligen lever på fuktiga men solexponerade platser. Arten föredrar leriga marker men kan även antäffas på platser där sandinslaget är betydande.

En tåkt är ett ingrepp i naturmiljön och att helt återställa området till den ursprungliga miljön är inte möjligt. En bra efterbehandling förhindrar dock långsiktigt negativa effekter, samtidigt som man kan åter- och nyskapa olika värden. Tåkten bör efterbehandlas så att den smälter in i det omgivande landskapet. Efterbehandlingen bör noggrant tänkas igenom före, under och efter brymningen. Varje enskild tåkt ska ha en plan som berättar hur efterbehandlingen ska genomföras. Planen bör preciseras efterhand som brymningen sker.

Vårsidebiet är ett bi som trivs på solbelyst och vindskyddad sand. Det lever i gångar som det gräver i sanden.

Tjårblomster, getväppling och gråbbila är växter som trivs på öppna, soliga marker, till exempel i grustag, på torrbäckar och i vägkanter. De är alla rika på nektar och pollen vilket gynnar många insekter. Dessutom ger de färg åt en tåkt om de växter där. Exempel på andra växter som är värdefulla för insektslivet är blåeld, ärtväxter, röllika, backtimjan, ängs och åkervädd, vaddklint, övriga fibblor och mindre bestånd av tistlar.

Skydda grundvattnet!

Brytning av naturgrus har för det mesta skett i grusåsar som i vissa fall fungerar som grundvattenåkter för många människor. Det är därför viktigt att vattnet skyddas och att nuvarande och kommande generationers dricksvattenförsörjning tryggas. Om det inte finns särskilda behov att skydda grundvattnet i närområdet kan man med fördel skapa eller fördjupa befintliga vattensamlingar i tåkten. Samråd alltid med Länsstyrelsen om det är lämpligt att skapa eller fördjupa vattensamlingar vid efterbehandling av din tåkt.

Vid efterbehandling finns flera viktiga aspekter att tänka på:

- Biologiska värden (så som rasbranter, svalbon, fuktig mark, växter och insekter)
- Grundvattenskydd
- Risk och säkerhet, både med avseende på människor och djur (exempelvis slanter)
- Geologiska värden (bland annat intressanta lagerföljder)
- Estetiska värden/landskapsbildningen
- Föreningssrisk och nedskräpning (olyckor, olovlig tippling et cetera)

Stor sandstekel suger växtsaft, men den jagar fjärlslarver till föda åt sina larver. Boet byggs i en gång i sanden dit den släpar sitt förlamade byte. Den lägger sedan ett ägg på bytet och larven har fått mat att leva på under en låg tid framöver.

Bibaggen är aktiv under en kort period strax efter snösmältningen. När bibaggens larver kläcks söker den upp ett bo av vårsidenbi och äter först upp blets ägg eller larv för att sedan förse sig ur skafferiet. Utan vårsidenbiet har bibaggen mycket svårt att överleva.

